

KÜLFÖLDI EGYHÁZI SZEMLE.

Külföldi egyházi élet.

A februári füzetben megkoczkáztatott két prófécziának még eddig nem teljesedett be. Nincs meg az expediens a Vatikán s a francia köztársaság között fennálló viszály kiegyenlítésére és Németországban a centrum duzzogva vonult, fenyegető kijelentések hangoztatásával, az ellenzékbe.

Azonban még mindig nincs okunk sem visszavonni, sem megbánni jövendölésünket, a mely tulajdonképpen nem volt más, mint a tényekből levont logikai következtetés a jövőre nézve. Az eseményeknek időre van szükségük, míg megérik. Lám, még egy éve sincs és már is látjuk, hogy idehaza a „nemzeti“ kormányzat irányzata csakugyan azokon a reakciós vizeken vezet át, a melyekről annak idején bátorságot vettünk magunknak jövendőt mondani. Bizony Franciaország és a Vatikán között is létre jön az expediens és a Németbirodalom kormányzatában s törvényhozásában is csak az a konzervatív irány lesz a győztes, melyet a centrum is helyesel.

De hagyjuk a prófécziát! Úgyis kötelességünk a tények regisztrálását követeli tőlünk.

Franciaországban, — mint mondják — megszüntették a tárgyalásokat a Vatikánnal. Talán megfordítva is lehetne mondani tudniillik, hogy a Vatikánban szüntették a tárgyalásokat. De bármint álljon is a dolog: bennünket leginkább az a tény érdekel, hogy a francia róm. kath. egyházat illető és feletébb égető dolgokban maga a francia magas klérus egyszerűen egy nagy semmi, ellenben a Vatikán minden. Csak melleleg jegyezzük meg, hogy ilyen formán Boromissza szatmári püspök és hithű katolikusainak, nemkülönben a budapesti katolikusoknak egy más állam belügyeit érintő „tilta-

kozása“ bizony semmiképpen nem a magyarországi katholizmus megnyilatkozása, hanem a pápa mindig engedelmes, kész szolgáinak egyenesen a Vatikán felé irányított farkcsóválása, melynél bizarrabb látványt még a huszadik század nem produkált.

Kétségtelen dolog, hogy a francia felső és alsó klérus eleitől fogva hajlandó volt meghajolni a befejezett tények előtt. Nemkülönbön bizonyos az is, hogy a Vatikán intéző körei soha annyi bizonytalanságot és ingadozást nem árultak el, mint ennek az egész vén Európa egyházpolitikáját új s egészségesebb alapokra helyezni hivatott kezdeményezésnek megítélésénél, nemkülönbön az azáltal szükségessé tett intézkedések fogantatásánál.

Azok a vészfellegek, melyek az államilag jól ellátott francia pápás egyház egén tornyosultak, bőséges haladékot adtak, lassú gomolygásukkal, a Kuria bölcseinek, hogy fedél alá tereljék a féltett nyájat, az „egyház első szülött leányának“ gyermekeit. De ezek mit sem tettek. Csak a mikor már beütött a villámcsapás a fényes palotába: akkor kezdtek tiltakozni. Hogy miért éppen csak ekkor? És miért utasította vissza X. Pius az 1907 január 2-iki törvényt és miért kötötte a plebánus és a polgármester között a templomok használatára nézve kötendő haszonélvezeti szerződések érvényét ahhoz a feltételhez, hogy annak valamennyi francia r. kath. plebániában egyszerre kell életbelépni s ha csak egy esetben is nem köthető ily szerződés, tehát a többi sok ezer semmissé lesz és hogy miért utasította vissza a pápa a francia kormány előzékenységét, melynél fogva még a gyülekezeti törvény alkalmazását is felfüggesztette a katolikusok könnyebbégeért és hajlandó volt minden pápai feltételt elfogadni, csak hogy szerzetesek papok ne alkalmaztassanak s a szerződés a plebánus életére szóljon: azt első pillanatra bajos volna megmondani.

Azonban ezek a rejtélyek még sem rejtélyek. Két körülmény azonnal megoldja minden gondolkozó s a világeseményért figyelemmel kísérő egyén számára a kellő felvilágosítást.

A szociáldemokráciának vallásellenes irányzata az egyik és X. Pius pápa személyisége, illetőleg egyénisége a másik körülmény.

A szociáldemokrácia vallásellenes irányzata tulajdonképpen egy, lassacskán magát túlélő túlzás. Ma még „vallásellenes“, holott igazában csak „egyházellenes“. Teljesen azt a tényt látjuk magunk előtt ujjászületni, mikor a nagy Voltaire toporzékolva kiáltotta a *keresztyénség* felé: „Tapossátok

el az utálatost!" Ma tudjuk, hogy Voltaire a keresztyénséget egynek vette a róm. katholicizmussal. Innen vannak evangéliumi gondolatai és „keresztyénellenes“ nyilatkozatai között az ellentétek. A szociáldemokrácia és az evangéliom között csak a mindkét oldal hívei részéről támasztott túlzások hoztak ellentéteket létre. És mert a szociáldemokraták a maguk társadalom újjászervező törekvésükben a szervezett egyházakat a legtöbb esetben a fennálló társadalmi rend éber őreiül találták magukkal szemben: ezért megfélelkezve azokról a törekvéseikről, melyek éppen az evangéliomokban nyernek legtisztább kifejezést, az egyházak és az ezekkel egynek vett s így teljesen félreismeret vallás ellen fordultak.

Ne feledjük azonban azt sem, hogy a szociáldemokráciának a róm. katolikus egyház és vallás egységét illetőleg tökéletesen igaza van. Hiszen Voltairenek is igaza volt a maga szempontjából, mert a keresztyénséget csakis a róm. katolikus egyházi szervezet által filtrált alakban ismerte. Ne feledjük azt sem, hogy példának okáért a Németbirodalomban a hivatalos protestáns egyházi hatóságok mindenképpen a fennálló társadalmi rend támaszainak szerepére vágnak s nem szívesen látják az evangéliom szellemében működő lelkészeknek a szociáldemokrácia anyagi céljaival parallell haladó szociális működését. A francia, a belga, az olasz, a spanyol klérus s a németországi kozisztoriumok működése eléggé megmagyarázza nekünk a szociáldemokrácia ténykedésbeli tévedésének lehetőségét.

Minthogy tehát a róm. katholicizmusban egyház és vallás teljesen összeesik; minthogy továbbá az egyház oly hatalmi állásra törekszik a lelkek felett, mely sem a személyi, sem a társadalmi egyéniséggel össze nem férhet: ezért igen természetes, hogy egyfelől a szociáldemokrácia teljes erejével a „csuhások“ ellen tör, másfelől pedig első sorban ugyan a róm. katolikus egyház, de hasonló arányban a protestáns is, a maga erőinek koncentrálására törekszik. Ez a római egyházban a papság tekintélyének megnövekedését, szörnyű mód túltengését jelenti, a protestáns konzisztoriális egyházakban a caesareopopia nagyarányú érvényesülését szüli, az öntudatos presbiteriális protestáns egyházunkban ellenben keresi az összetűzés helyett az egymást megértés, az arány középúton való haladás előkészítésének készségét.

Téved az, a ki korunknak inkább egyházas, mint valóságos érületében tapasztalható fellendülést másban, mint a szociáldemokrácia által megindított új társadalmi alakulás iránt való ellenszenvben, illetőleg szimpáthiában keresi. A

római egyház, mely vallásos felfogásában és egyházi intézményeiben egyaránt fenyegetve van, mint a régi társadalom leginkarnátusabb alakja, egy oldalról ugyan szociális tevékenységre fanyalodik, de másfelől összevonja erőit a maga legszilárdabb bázisára, a pápaságra, hogy mint az ugrásra készülő párducz, annál ellentállhatatlanabb rohanással ugorjon előre, ha ennek ideje elérkezik.

Igy értjük meg, hogy a hatalmas francia klérus a maga 10,000 papjával egy nagy nulla lett a pápasággal szemben. Ez magyarázza meg azt, hogy az egész világ katolikusai, tudniillik valódi és állítólagos katolikusai szinte hódoló imádatokkal térdelnek szent Péter trónusa zsámolyánál. Ezért helyes X. Piusnak minden „post festa“ jött intézkedése még akkor is, ha előzetesen az egész katolikus világ másképpen gondolkozott is.

Ime a francia klérus kész volt behódolni az 1905 decz. 9-iki törvénynek. Meg is tette az előkészületeket, de Róma nélkül elhatározó lépéseket tenni nem mert. Róma pedig tiltakozott és mindig csak tiltakozott, de utasításokat a teendőkre nézve — mert hát maga sem tudta, mi volna a teendő — nem adott. Az 1907 január 2-iki törvénnyel szakasztott ez az eset. Nemkülönbben a későbbi expediens javaslatokkal is. A francia klérus mindenre kész volna, hogy hazafias kötelességeivel összeütközésbe ne jöjjön, de Róma folyton leinti: „non possumus“. De hát mi az, a mi lehetséges, a mi teendő? A feladat mindig csak „non possumus“. És mit sem használ a felső klérus minden közbenjárása, minden jóakarata. Rómában római szemmel néznek. A szegény francia klérus pedig nem mer egyetlen életadó forrásával, a Vatikánnal, szakítani, azért fiúi engedelmességgel meghódol s vár, a minthogy a Vatikán is vár és csak vár . . .

Most jutottunk el a kellő felvilágosítást megadó második körülményhez, a melyet „X. Pius pápa egyénisége“ szavakkal jeleztünk.

Igenis a Vatikán vár, csak vár, mert mást tenni nem tud. Az első időszakban először elkésett, azután meg elsiette a dolgot. Bele juttatta a francia egyházat a bajba és mert abból — a mult által kötve — kivezetni nem tudja, várja, hogy a szabadulás, mint valami „Deus ex machina“ fog jelentkezni. Arra vár, hogy vallásüldözésről, az „üldözött katolikusokról“, erről az Ugron Gábor által is már elcsépekt témáról kesereghessen. Csakhogy erre, éppen erre hiába vár, még az oly heves Clémenceau is belátta Briand kollegája politikájának helyességét: mindent elkerülni, a mi a vallásüldözés bélye-

gét viseli magán és minden lehető előzékenységet tanusítani, a mit az ügy természete megenged, csak hogy Róma intransigens álláspontja annál jobban kidomborodjék.

Igen jól ismeri s tárta fel 1906 december 28-iki szenátusi beszédében Briand a helyzetet, midőn reámutatott arra, hogy a francia papság nemcsak hogy elfogadta, sőt egyenesen örömmel is üdvözölte volna az (1906 december 9.) törvényt, ha Róma reá nem kényszeríti, hogy visszautasítsa. A római kuria — úgymond — azt óhajtja, „hogy üldözve legyen“. De erre hiába vár. „Mi ellene csupán a szabadság fegyvereivel küzdünk. A szabadság a leggonoszabb s leghatalmasabb fegyver, mely az egyházzal szembe szállhat“.

X. Pius egyénisége ennek az egész, kegyetlen küzdelemnek a folyama alatt, egy gyönges s határozatlan, kapkodó ember benyomását kelti. Trónrajutása után megszabadította magát a „diplomata pápa“, XIII. Leó, még diplomatább államtitkáráról Rampollától és a fiatal Merry del Vall útmutatásai szerint mozog a nehéz s mindkettőjük számára idegen kuriális gépezetben. Egyszer hajlandóságokat mutat, hogy az olasz királysággal kibékül és szakít a vatikáni fogsággal, máskor pedig túlszárnyalja merevségben névrokonát IX. Pius pápát is. Volt idő, mindjárt pápaságának kezdetén, mikor azt lehetett hinni, hogy egy kis szabadabb, tudományosabb szellő fog behatolni a katolikus theologia scholastikus czelláiba és ma nyakra-főre dolgozik az index kongregáció. Eleinte szociális tevékenységre buzdította papjait szerte a világon, de ma már kijelenti, hogy ebben a működésben is alá vannak vetve nemcsak a papok, hanem a világiak is a püspökök tekintélyének. Van benne sok vonás, a mi híres névrokonára a „csalatközhatatlan“ IX. Piusra emlékeztet, a ki tudvalevőleg karbonáriságon kezdte nyilvános szereplését, hogy aztán a vatikanumon át, mint „háromkoronás fogoly“ végezze azt be.

Magunk is tudnánk még egyet-mást elmondani erről az egyházfőről, de talán mégis czélszerűbb lesz, ha egy amerikai katolikus papnak a „North American Review“-ban megjelent s a „Giornale d'Italia“ által ismerttetett nyilatkozatának főbb pontjait adjuk vissza. Ez nem olyan egyoldalú nyilatkozat, mintha tőlünk származnék és a mellett a mai nemzeti világban, nem is olyan veszélyes.

Az illető katolikus pap szerint a világ katolikusai beleunva a diplomatikus és tudós pápába, örömmel üdvözölték X. Piusnak a megválasztatását. Az új pápa minden elődénél többre vállalkozva, azzal lepte meg a világot, hogy célját jelmondatában így állapította meg: „omnia instaurare

in Christo“. Ezt ugyan senki sem várta tőle, de legalább is annyit, hogy megszabadítja magát két előzője hamis hagyományaitól, melyek a szentszék tekintélyét aláásták, hogy véget vet Olaszország kiátkozásának, nemkülönben annak az állapotnak, mely az egész katolikus egyház kormányzatát az olaszok monopoliumává tette. De bizony mindezek a remények csalodáknak bizonyultak.

Az evangéliom szelleméből a jelen pápaságban még csak nyomok sem találhatók fel. Ellenben minden igazság iránt vak és süket és teljes mértékben bigott.

Ezen körülmények okai részben történelmi, részben értelmi természetűek. Ugyanis egy jámbor, egyszerű püspök, ha pápai trónra lép, a pápaság pompázó és zsarnoki hagyományai-ban hitzikkeket lát és csakis egy kiváló géniusz volna képes magát ezen hivatal nyűgeiből kiszabadítani. Azonban X. Pius éppenséggel nem géniusz és képzettsége alig éri el a közép-szerűségét. „Természeténél fogva jóságos ugyan, de a Vatikáni tradíciók tiszteletreméltó komédiái hamarosan meg-rontották.“

X. Pius pápának Olaszországhoz való viszonyára vonatkozólag ezeket mondja az amerikai katolikus pap: „A pápaság megtiltotta a róm. kath. fejedelmeknek az olasz király meglátogatását. Ezt még lehetett érteni IX. Piusnál és el is lehetett nézni, mivel Róma elvétele által személyében szenvedett sérelmet. De manapság már semmivel sem menthető, ha egy pápa a nemzetközi érintkezések ilyen korlátozására tartja jogosítottnak s így túllépi lelki természetű hivatala határait.“

Az amerikai katolikus pap bátran elítéli X. Piusnak a keresztyén demokráciával szemben tanúsított magatartását, melylyel halálra sebzett a hierarchia érdekében, egy valóban evangéliomi szellemű mozgalmat, mely a szegény, elcsigázott nép szellemi és anyagi emelkedésének előmozdítását tűzi ki céljául. Szerinte a pápának a katolikus ifjúság körében tapasztalható modern eszmeáramlatok ellen intézett fellépése „brutális támadás a világosság ellen, mely most van keletkezében“. Meg van arról győződve, hogy a katholicizmus leg-tiszteltebb és legnemesebb gondolkozói ellen intézett támadások célta nem érthetnek s azokat az igazság kutatásától vissza nem riaszthatják.

„Omnia instaurare in Christo“ büszke jelmondat, de túlhaladja egy embernek, különösen pedig X. Piusnak erejét. Majd ha a katolikus tudósok nem fogják feláldozni egyéni meggyőződésüket a római kuria indexkonregációjának kívánására, majd ha a nép megszerzi magának az eszközöket,

melyek segélyével a katholicizmus irányításába befolyhat: csak akkor lesz lehetséges, csak akkor válik valóra, hogy az egyház az evangéliom, a Krisztus szellemében kormányoztassék. Addig azonban a nagy mondás csak hazugság és csalás, bárki mondja is s ha nincs is teljesen tudatában mondása hamiságának.

A magunk részéről nem fűzünk kommentárt az amerikai katolikus pap jellemzéséhez. De a mint előre bocsátottuk, nem látjuk X. Pius személyiségében a kellő képességeket, a rátermettséget az egyház hajójának a modern élet vizein való kormányzására. Ő előtte is VII. Gergely, meg III. Incze s ezek egyháza az eszménykép. Pedig nincs földi hatalom, mely az emberi fejlődés szekerét vissza fordíthatná, mikor ezt a fejlődést éppen a föld feletti amaz egyetlen igaz hatalom irányítja s mozditja elő.

Akármit mondjanak is a r. katolikus hívők: X. Pius egy középkori pápa, a középkori eszközök nélkül. Hatalma még manapság kiterjed ugyan saját papjaira s a hívek ama tömegére, melyet a pápa s általa közvetve a papok szellemi kis-korúságban tartanak, de ezeknek összes száma is igen csekély a közönyösökhöz és a rómaellenesekhez képest. Sőt merem állítani, hogy ha a mai társadalmi rendszer görcsösen ragaszkodó s a változástól remegő filiszterszellem és jellem meg nem rettent volna a szocziáldemokrácia nagyhangú lármájától s félelmében nem földöntúli segítségtől várná, hanem maga munkálná a békés fejlődés és átalakulás folyamatát: bizony az a csekély szám is még csekélyebbre apadna, mert a hívőknek nem volna szükségük annyira a papokra s a papoknak meg a pápára.

Ime a holt pontra jutott francia egyházi viszonyok megértésének a kulcsa. A társadalmi rend változatlan fennmaradásáért esengők belekapaszkodnak a reverendába. Ezek viselőit létérdekük Rómához fűzi. Rómában pedig manapság csak középkori tradíciók és közepes kapacitások vannak. Amazok nem érvényesíthetők, ezek pedig a világmozgató nagy események görgetegében nem érvényesülhetnek. A Vatikán „non possumus” ez alkalommal a képtelenséget és nem az erkölcsi lehetetlenséget jelenti. Az események azonban nem várnak. Azt a bizonyos expedienst mégis csak megtalálhatják Rómával is a már-már konviktusi életre gondoló s élvező papok.

p—f.